

Liturgia és zsidó irodalom 2.

2. Peszah Haggada: Misna Peszahim 10

Biró Tamás és Koltai Kornélia

2019. február 21.

A kurzus céljai

A liturgia mint irodalom:

- A zsidó irodalomtörténet (és kultúrtörténet) áttekintése
 - Ebben a félévben a római-bizánci kor (i.sz 70 – 638) és a kora középkor
- A liturgia irodalmi-kultúrtörténeti aspektusai
 1. Peszah Haggada (Biró Tamás)
 2. (korai) pijjutirodalom (Koltai Kornélia)
- Liturgiai – és általában, zsidó irodalmi – szövegek lehetséges megközelítései, elemzési módszertanok.
- (Egy) nem szisztematikus bevezetés az irodalomelméletbe

Praktikus dolgok

- A kurzus honlapja: <http://birot.web.elte.hu/courses/2019-irod2/>
- Koltai Kornélia: <http://hebraisztika.hu/site/tanarprocess.htm?id=6>
- Biró Tamás: biro.tamas@btk.elte.hu , birot@birot.hu
<http://birot.web.elte.hu/>, <http://www.birot.hu/>
Fogadóóra: csütörtök 11:00 – 12:00.

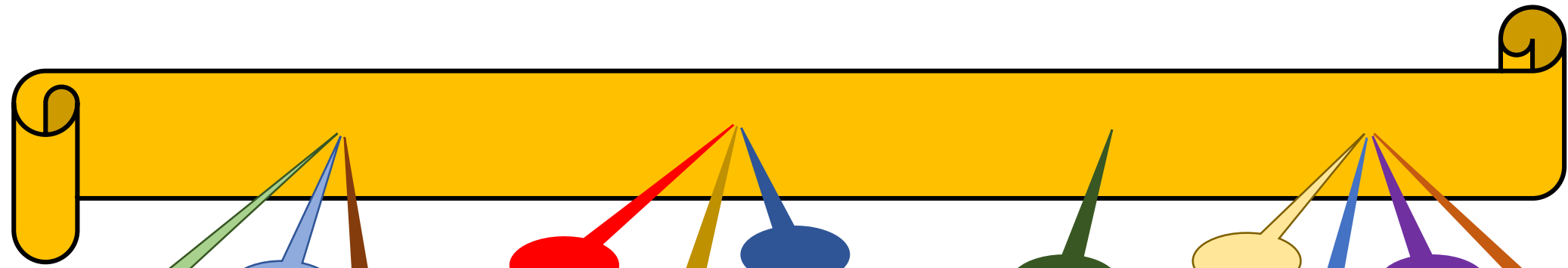
Követelmények

- Jegyszerzés: írásbeli vizsga a félév végén.
- Szemináriumi dolgozat év végén beadva,
tetszőleges, de a kurzus témájához kapcsolódó témában,
amelyet előre egyeztessünk, közösen gondoljunk végig.
(Akár szakdolgozat is lehet belőle.)
- Szakirodalom:
 - Günter Stemberger, *A zsidó irodalom története* (Osiris: Budapest, 2001), pp. 62–94.
 - ...

Misna Peszahim 10. fejezet

ISMÉTLÉS

Bibliaértelmezés, hagyománycsomagok, rabbinikus művek (*Misna, midrásgyűjtemények, Haggáda*)

TANAITIKUS KORSZAK
AMÓRAI KORSZAK

midrásgyűjtemények:
- halákhikus midrások

Misna
Toszefta

széderesti
Haggáda

barajták

Jeruzsálemi Talmud
Babilóniai Talmud

??

A „hagyománycsomagok” elrendezési formái:

- *Midrás:* a bibliai szöveg rendjében
- *Misna, Toszefta:* tematikusan: 6 rend, 63 traktátus (→ fejezetek, misnák)
- *Barajta:* szabadon „lebegő” hagyománycsomag, amelyet a két Talmud egyikében idéznek
- *Haggáda:* a peszahi széderest rendje
- ?? szabadon „lebegő” hagyománycsomag, amely elveszett, vagy más formában maradt fenn (pl. utalások pijjutokban, középkori kommentárok)

A Misna szerkezete

(ismétlés)

- Hat rend (*szeder*, סדר)

1. *Zeraim* ('magvak')

2. *Moed* ('ünnep, idő')

3. *Nasim* ('nők')

4. *Nezikin* ('károk')

5. *Kodasim* ('szentségek')

6. *Tohorot* ('tisztaság[ok]')

- 63 traktátus (*maszekhet / maszekhta*, מסכת / מסכתא)

- 525 fejezet
(*perek*, פרק)

- 4224 misna משנה
(kisbetűvel!)

FACTSHEET:

Moed rend

- Rend (*szeder*): *Moed* ('ünnep, kijelölt idő', a Misna 2. rendje)
- Traktátus (*maszekhet*): 12 traktátus
Sabbat, Eruvin, Peszahim, Sekalim, Yoma, Szukka, Béca, Ros hasana, Taanit, Megilla, Moed katan, Hagiga.
- Fejezetek száma: 88 fejezet
- Fő téma: ünnepek
(szombat, tórai ünnepek, egyéb ünnepek és félünnepek)
- Tórai forrás, alapszöveg, háttér: lásd az egyes rendeknél.

FACTSHEET:

Peszaḥim

- Rend (*szeder*): *Moed* ('ünnep, kijelölt idő', a Misna 2. rendje)
- Traktátus (*maszekhet*): *Peszaḥim* (a renden belül az 3. traktátus)
- Fejezetek száma: 10
- Fő téma: Peszaḥ ünnepe (kovászos és kovásztalan, a peszaḥi bárányáldozat levágásának napja és ideje, széderest...)
- Tórai források: SOK (Exodus 12–13, Lev. 23, Num. 28, Num. 9, Deut. 6, 20-21. Deut. 16...)
- Érdekesség: A traktátus neve többes számban áll. Talán azért mert eredetileg két traktátus volt, egyik a ḥamecről, másik a peszaḥi áldozat szabályairól szólt volna?

mPeszahim 1:2

Nem törődünk azzal, hogy esetleg a patkány [*menyét? stb.? – BT*] elvitte egyik házból a másikba, egyik helyről a másikra.

Ez esetben amiatt is aggódnánk, hogy udvarról udvarra vonszolja, vagy városról városra. Így a dolognak se vége se hossza.

אִין חוֹשְׁשִׁין שְׂמָא גְרָרָה חֵלְדָּה
מִבַּיִת לְבַיִת וּמִמָּקוֹם לְמָקוֹם,
דְּאֵם כּוֹן, מִתְּצַר לְתִצָּר וּמֵעִיר לְעִיר,
אִין לְדַבָּר סוּף:

<https://www.sefaria.org/>

mPeszahim 10:1

Pészah előestéin, a *minha* imádság ideje körül a sötétedésig már nem ehetünk. Még az se ehet az étkezésig, aki Izrael legszegényebbjei közül való. És ne kapjon az előírt négy pohár bornál kevesebbet [*még akkor se, ha – BT*] a szegények konyháján [*étkezik*].

אֲעֲרֹבִי פְסָחִים סְמוּדָה לַמִּנְחָה,
לֹא יֵאָכֵל אָדָם עַד שֶׁתְּחַנֵּף.
וְאֶפְלוּ עָנִי שְׂבִי־יִשְׂרָאֵל לֹא יֵאָכֵל
עַד שֶׁיִּסֹּב.

וְלֹא יִפְחָתוּ לוֹ מֵאַרְבַּע כּוֹסוֹת שֶׁל יַיִן,
וְאֶפְלוּ מִן הַתְּמָחוּי:

mPeszahim 10:2

Kitöltötték neki az első pohárral.
Bet Sámáj szerint elmondja a nap
áldását, és azután a bor áldását.
Bet Hilél szerint a bor áldásával
kezdi, és aztán megáldja az
ünnepnapot.

מְזַגְּגוּ לוֹ כּוֹס רְאִשׁוֹן,
בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים, מְבָרֵךְ עַל הַיּוֹם,
וְאַחַר כֵּן מְבָרֵךְ עַל הַיַּיִן.
וּבֵית הַלֵּל אוֹמְרִים, מְבָרֵךְ עַל הַיַּיִן,
וְאַחַר כֵּן מְבָרֵךְ עַל הַיּוֹם:

mPeszahim 10:3

Elé hozzák (a zöldséges) tálat, bemártja (a zöldséget) a tormás (keserű) keverékbe, amíg elkövetkezik a *mácá* (pászka) evése. Elébe teszik a *mácát* és a tormát, valamint a *hároszet* keverékét és két tál ételt, de tudni kell, hogy a *hároszet* nem *micvá*. Rabbi Eliezer, Rabbi Cádok fia azt mondja: de *micvá*. A Szentélyben elébe tették a *pészah* áldozati (bárány) testét.

הביאו לפניו, מטביל בתזרת,
עד שמגיע לפרפרת הפת.
הביאו לפניו מצה ונתורת
ונחסת ושני תבשילין,
אף על פי שאין נחסת מצנה.
רבי אליעזר ברבי צדוק אומר, מצנה.
ובמקדש היו מביאים לפניו
גופו של פסח:

mPeszahim 10:4

Majd kitöltik neki a második poharat, és ekkor a fiú kérdést tesz fel az apjának. Ha a fiú nem tud (az ünnepről), az apja megtanítja, hogy miben különbözik ez az éjszaka a többi éjszakától. Minden más éjszaka együtt esszük a *hámece*t a kovásztalan kenyérral, ezen az éjszakán csak kovásztalan kenyeret eszünk. A többi éjszakán mindenféle zöldséget eszünk, de ezen az éjszakán csak keserű fűvet eszünk (*máror*). A többi éjszaka eszünk sült húst, pároltat és főttet, ezen az éjszakán csak sültet szabad enni. A többi éjszaka egyszer mártjuk be a (zöldséget) ezen az éjszakán kétszer. Az apa a fia tudása szerint tanítja gyermekét. Kezdi az ítélettel és végzi a dicsérettel. Elmagyarázza az „arámit, aki apámat el akarta veszíteni”, egészen a szakasz végéig.

מְזַגְגוּ לוֹ כּוֹס שְׁנַי, וְכֹאן הֵבִין שׁוֹאֵל אָבִיו,
וְאִם אֵין דַּעַת בְּבִין, אָבִיו מְלַמְּדוֹ,
מָה נִשְׁתַּמְנָה הַלַּיְלָה הַזֶּה מִכָּל הַלַּיְלוֹת,
שֶׁבְּכָל הַלַּיְלוֹת אָנוּ אוֹכְלִין חֲמִץ וּמֵצָה,
הַלַּיְלָה הַזֶּה כָּלוּ מֵצָה. שֶׁבְּכָל הַלַּיְלוֹת
אָנוּ אוֹכְלִין שְׂאֵר יִרְקוֹת, הַלַּיְלָה הַזֶּה
מָרוֹר. שֶׁבְּכָל הַלַּיְלוֹת אָנוּ אוֹכְלִין בָּשָׂר
צָלִי, שְׁלוּק, וּמִבְּשָׁל, הַלַּיְלָה הַזֶּה כָּלוּ
צָלִי. שֶׁבְּכָל הַלַּיְלוֹת אָנוּ מְטַבֵּילִין פְּעַם
אַחַת, הַלַּיְלָה הַזֶּה שְׁתֵּי פְּעָמִים.
וְלִפִּי דַּעַתוֹ שֶׁל בֵּין, אָבִיו מְלַמְּדוֹ.
מִתְחִיל בְּגִנוּת וּמְסִיִּים בְּשִׁבְחָה,
וְדוֹרֵשׁ מֵאַרְמֵי אוֹבֵד אָבִי, עַד שִׁיגְמֹר
כָּל הַפְּרָשָׁה כְּלָה:

<https://www.sefaria.org/>

Uri Asaf fordítása, <http://www.szombat.org/hagyomany-tortenelem/misna-magyarul-pszahim-1>.

mPeszahim 10:5

Rábán Gámliel azt tanította, hogy aki nem mondta ki ezt a három dolgot *pészah*kor, nem tett eleget a kötelességének, ezek: *pészah*, *mácá* és *máror*. *Pészah*, azért mert az Örökkévaló elkerülte atyáink házait Egyiptomban, *mácá*-t azért, mert atyáink megmenekültek Egyiptomból. És *máror*-t pedig azért, mert az egyiptomiak megkeserítették atyáink életét Egyiptomban.

Minden nemzedékben mindenki úgy tekintsen magára, mintha ő menekült volna Egyiptomból, mint írva van: Kiv 13: „azon a napon elmondtad a fiadnak: ezért tette velem az Úr, mikor kimenekültem Egyiptomból.” Ezért kötelesek vagyunk köszönetet mondani, dicsérni, a nevét emlegetni, a magasságát hirdetni, nagyságát hangoztatni, hálálkodni, felemelni, áldani és felmagasztalni, azt, aki atyáinkkal és velünk mind ezeket a csodákat művelte, és a rabságból kivezetett minket a szabadságba, búslakodásból az öröme, gyászból az ünnepre és homályból a fényességre, szolgaságból a megváltásba, és Ő előtte mondjuk: *halleluja*.

רָבִן גַּמְלִיאֵל הָיָה אוֹמֵר, כָּל שְׁלֹא אָמַר
שְׁלֹשָׁה דְבָרִים אֵלּוּ בְּפֶסַח, לֹא יֵצֵא יְדֵי
חוּבָתוֹ, וְאֵלּוּ הֵן, פֶּסַח, מִצֵּה, וּמָרוֹר. פֶּסַח,
עַל שׁוֹם שְׁפֶסַח הַמָּקוֹם עַל בְּתֵי אֲבוֹתֵינוּ
בְּמִצְרַיִם. מִצֵּה, עַל שׁוֹם שְׁנַגְאָלוֹ אֲבוֹתֵינוּ
בְּמִצְרַיִם. מָרוֹר, עַל שׁוֹם שְׁמֵרָרוֹ הַמִּצְרַיִם
אֶת חַיֵּי אֲבוֹתֵינוּ בְּמִצְרַיִם. בְּכֹל דּוֹר וָדוֹר
חֵיב אָדָם לִרְאוֹת אֶת עֲצָמוֹ כְּאֵלּוּ הוּא יֵצֵא
מִמִּצְרַיִם, שְׁנַאֲמַר (שְׁמוֹת יג), וְהַגִּדְתָּ לְבִנְךָ
בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר, בִּעֲבוּר זֶה עָשָׂה ה' לִי
בְּצֵאתִי מִמִּצְרַיִם. לְפִיכֹךְ אֲנִיחֵנוּ חֵיבִין
לְהוֹדוֹת, לְהַלֵּל, לְשַׁבֵּחַ, לְפָאֵר, לְרוֹמֵם,
לְהַדְרֵה, לְבָרֵךְ, לְעַלֵּה, וּלְקַלֵּם, לְמִי שְׁעָשָׂה
לְאֲבוֹתֵינוּ וְלָנוּ אֶת כָּל הַנִּסִּים הָאֵלּוּ,
הוֹצִיאָנוּ מֵעֲבָדוֹת לְחֵרוֹת, מִיָּגוֹן לְשִׁמְחָה,
וּמֵאֲבָל לְיוֹם טוֹב, וּמֵאֲפֵלָה לְאוֹר גְּדוֹל,
וּמִשְׁעָבוּד לְגֵאֻלָּה. וְנֹאמַר לְפָנָיו, הַלְלוּיָהּ:

mPeszahim 10:6

Meddig mondjuk a (Hágádá) szövegét? Bet Sámáj szerint a „a fiaknak boldog anyjá”-ig, Bet Hilel szerint: „a kemény kő a vízforrásban-ig”, és a megváltással kell zárni. Rabbi Tarfon így véli: „aki megváltottál minket és megváltottad atyáinkat Egyiptomból,” és nem mond ezek után áldást. Rabbi Ákiva azt mondja: Hozzá kell tegyük ezt is: „Az Úr a mi Istenünk és Atyáink Istene vigyen minket békében más ünnepekhez és zarándokünnepekhez, legyünk boldogok Városának építésében, és boldogok áldozatai munkájában. Ott eszünk majd a pészahokból és az áldozatokból” és ezután: „Áldott légy Ó Urunk, aki megváltottad Izraelt.”

עַד הַיְכֹן הוּא אוֹמֵר, בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים,
עַד אִם הַבָּנִים שְׁמַחָה. וּבֵית הַלֵּל
אוֹמְרִים, עַד חֲלֵמִישׁ לְמַעֲיָנוּ מַיִם.
וְחֹתֶם בְּגֵאָלָה. רַבִּי טַרְפוֹן אוֹמֵר, אֲשֶׁר
גָּאֵלָנוּ וְגָאֵל אֶת אֲבוֹתֵינוּ מִמִּצְרַיִם, וְלֹא
הָיָה חֹתֶם. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, כֵּן הִ'
אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ נִגְיַעֲנוּ לְמוֹעֲדִים
וְלִרְגָלִים אַחֲרֵי הַבָּאִים לְקִרְאָתָנוּ
לְשֵׁלוֹם, שְׂמֵחִים בְּבִנְיַן עִירָךְ וְשֹׁשֵׁיִם
בְּעִבּוֹדְתֶךָ, וְנֹאכַל שֵׁם מִן הַזִּבְחִים וּמִן
הַפְּסָחִים כּוֹ', עַד בְּרוּךְ אַתָּה ה' גָּאֵל
יִשְׂרָאֵל:

<https://www.sefaria.org/>

Uri Asaf fordítása, <http://www.szombat.org/hagyomany-tortenelem/misna-magyarul-pszahim-1>.

mPeszahim 10:7

Miután kitöltötték a harmadik poharat, az ételáldás következik. A negyedik (pohár) után befejezi a Hálelt, és elmondja a „dal áldását”.

Ha a poharak között inni kíván, ihat. A harmadik és negyedik között nem ihat.

מִמְזַגְגוֹ לֹו כּוֹס נְשִׁינִי, מְבָרֵךְ עַל מְזוֹנוֹ.
רְבִיעִי, גּוֹמֵר עָלָיו אֶת הַהֶלֶל,
וְאוֹמֵר עָלָיו בְּרַכַּת הַנְּשִׁיר.
בֵּין הַכּוֹסוֹת הַלְלוּ,
אִם רוֹצֵה לְשִׁתּוֹת, יִשְׁתֶּה.
בֵּין נְשִׁינִי לְרְבִיעִי, לֹא יִשְׁתֶּה:

mPeszahim 10:8

A peszah után nem lehet desszertet.
Alhat egy keveset, és aztán folytatja
a (hús) evését. Ha mindenki (alszik),
nem folytathatják az evést.

Rabbi Joszi azt mondta: ha bóbiskoltak,
egyenek. Ha elaludtak: ne egyenek.

וְאִין מִפְּטִירִין אַחַר הַפֶּסַח אֶפְיָקוּמָן.
יְשֻׁנוּ מִקְצָתָן, יֹאכְלוּ. כִּלְּן, לֹא יֹאכְלוּ.
רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר, נִתְּנָמְנוּמוּ, יֹאכְלוּ.
נִרְדָּמוּ, לֹא יֹאכְלוּ:

mPeszahim 10:9

Éjfél után, a *pészah* (húsa) tisztátalanná teszi a kezét. A *pigul* és a *notár* tisztátalanná teszi a kezét. Ha elmondta a *pészah* áldását, a *hágigá* áldozathoz már nem kell mondani áldást, ezen felül. Fordítva: ha áldást mondott a *hágigá* vágásakor, kell mondani áldást a *peszah*-hoz. Ez Rabbi Ismael véleménye. Rabbi Ákiva véleménye: egyik áldozat vágásánál mondott áldás sem ment fel a másikhoz járó áldás alól.

הַפֶּסַח אַחֵר חֲצוֹת, מְטַמְּא אֶת הַיָּדַיִם.
הַפְּגוּל וְהַנוֹתֵר, מְטַמְּאִין אֶת הַיָּדַיִם.
בִּרְךְ בְּרַכַּת הַפֶּסַח פֶּטַר אֶת נֶשֶׁל זֶבַח.
בִּרְךְ אֶת נֶשֶׁל זֶבַח, לֹא פֶטַר אֶת נֶשֶׁל פֶּסַח, דְּבַרֵי
רַבִּי יִשְׁמָעֵאל.
רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר,
לֹא זו פּוֹטְרַת זוּ, וְלֹא זוּ פּוֹטְרַת זוּ:

Következő hétre

Következő alkalomra

- Hozzanak magukkal egy haggadát.
- Tekintsék át a következő bibliai forrásokat:
 - Exod. 12–13
 - Lev. 23 és Num. 28.
 - Num. 9.
 - Deut. 6, 20-21. Deut. 16. Deut. 26:1-11.

Viszlát következő alkalommal!